

A GYERMEKVÉDELEM ÉS A BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁS METSZÉSPONTJÁN – A JAVÍTÓINTÉZETI DOLGOZÓK FELADATELLÁTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES KOMPETENCIÁK A ZÁRT INTÉZETI OKTATÁS TÜKRÉBEN

*At the intersection of child protection and penitentiary –
The competencies needed for fulfilling the tasks of the juvenile
correctional facility staff in light of the education in closed
institutional setting*

Kiemelt jelentőséggel bír a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetben töltött ideje alatti oktatása, amelynek megvalósítása a büntetés-végrehajtási intézet és a javítóintézet feladata. A speciális csoportból, valamint az intézményi adottságokból fakadóan a zárt intézeti oktatásnak számos egyedi jellemzője van, ami meghatározza a pedagógusok feladatellátását, egyúttal a sikeres oktatáshoz elengedhetetlen kompetenciákat. A tanulmányban a reintegrációs szempontból igen jelentős korrekciós oktatás specifikus jellemzői és a gyakorlati munkavégzés mentén igyekszem azonosítani a feladatellátáshoz köthető kompetenciákat. Mivel a zárt intézet sajátosságai a dolgozókra is hatással vannak, ezen kompetenciák megismerése és fejlesztése a dolgozók lelki egészségének védelme, valamint a fluktuáció visszaszorítása érdekében is indokolt.

Kulcsszavak: zárt intézet, javítóintézet, személyi állomány, kompetenciák, korrekciós oktatás

The education of juvenile offenders during their time in a closed institutional setting has great importance, which task has to be fulfilled by the penitentiary institution and the juvenile correctional facility. Due to the special nature of the group and the institutional capabilities, closed institutional education has numerous unique characteristics, which determine the tasks of the teachers and at the same time their competencies necessary for the successful education. In this paper I aim to present the competencies needed for the performance of task along the specific characteristics of corrective education – which is a very significant factor from the reintegration's point of view – and along the practical work performance. Since the characteristics of the closed institutional setting also affect the workers, the recognition and the development of these competencies are justified for protecting the mental health of the workers and also for reducing the fluctuation

Keywords: closed institution, juvenile correctional facility, correctional institution staff, competencies, correctional education

Bevezetés

Javítóintézeti nevelés kiszabására a hatályos szabályozás értelmében (Bv. tv.)¹ azon 12 és 21 éves kor közötti fiatalok esetében van lehetőség, akiknél a bűncselekmény tárgyi súlya alapján elegendő az intézkedés alkalmazása, valamint, ha a fiatalkorú életvitale (destruktív viselkedéssjegyek, kábítószer-használat, iskolai kimaradás stb.) indokolja azt. A javítóintézet szervezeti minőségét és céljait tekintve gyermekvédelmi intézmény, a növendékek reszocializációja és a pedagógiai módszerek használata elsődleges szerepet kap. Ugyanakkor az őrző és a nevelő funkció nem különül el olyan élesen, mint a büntetés-végrehajtási intézetekben, a hatalmi pozíció tagadhatatlan a dolgozók részéről.

Napjainkban a javítóintézetben folyó nevelés célja tehát nem a büntetés és a megtorlás – még ha a fiatal annak is érzi –, hanem a nevelés, a reszocializáció, amely a családi, iskolai szocializáció zavaraira próbál reflektálni, választási lehetőséget kínál az értékek között, ugyanakkor igyekszik megmutatni az azok közötti különbséget is.² A pedagógiai munkát végző dolgozóknak is biztosítani kell bizonyos biztonsági követelményeket, amelyek a bűncselekményben való érintettséghez kapcsolódnak. A javítóintézetben tehát elsődlegesen a gyermekvédelem és a pedagógia eszközei érvényesülnek, fontos azonban megjegyezni, hogy a bv. intézeti és a javítóintézeti fiatalok szükségletei azonosak, így az oktatási célok is megegyeznek.

A kompetencia-fogalom értelmezése a javítóintézeti munkavégzéssel összefüggésben

A feladatellátás céljának kettősségéből adódóan a konkrét tevékenységek vonatkozásában felmerül az azokat ellátó dolgozók feladathoz köthető kompetenciájának kérdése, azaz hogy pontosan milyen kompetenciákkal kell rendelkeznie a különböző munkafolyamatok során a nevelőnek, a tanárnak és a gyermekfelügyelőnek.

A kompetencia-alapú szemléletmód a köznevelésben és a munkaerőpiacon is egyre inkább előtérbe került az utóbbi két évtizedben. A széles körben használt fogalomnak nincs egységesen elfogadott definíciója, különböző forrásokból, különböző cél-felhasználásokra vonatkozó meghatározások léteznek. Nagy József definíciója³ alapján a kompetencia az egyén és a környezet közötti kölcsönhatás hatékonyságának belső feltétele. Többdimenziós, holisztikus kompetencia-megközelítése szerint a szakmai kompetenciák fogalmi és működési kompetenciákat foglalnak magukban. Fogalmi

1 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

2 Hatvani E., Hegedűs J. (2015)

3 Nagy J. (2010)

kompetencia a kogníció, az ismeretek és a megértés, működési pedig a funkcionális, a pszichomotoros és az alkalmazott készségek. Azon kompetenciák, amelyek inkább az egyéni hatékonysággal függenek össze, szintén lehetnek fogalmi és működési kompetenciák. Ez az egyre elterjedtebb megközelítés lehetőséget kínál az oktatási és a munkahelyi ellátás jobb összehangolására, valamint a formális oktatás és a tapasztalati tanulás közötti szinergiák kiaknázására a szakmai kompetenciák fejlesztése érdekében. Le Deist és Winterton szerint⁴ ugyanakkor olyan zűrzavar és vita van a kompetencia fogalmával kapcsolatban, hogy lehetetlen egy koherens elméletet azonosítani, illetve feltételezni, vagy olyan fogalom meghatározásra jutni, amely magába foglalja és összegeyzeti a kifejezés különböző felhasználási módjait.

A kompetenciák vizsgálata azonban a definíciós nehézségek ellenére igen fontos, hiszen a fejlesztés és képzés terén is hasznosítható. A kompetenciavizsgálat a fejlesztés területén arra is használható, hogy a szervezet egy bizonyos részének, részlegének általános képzési szükségleteit fedje fel. Segítségével hosszabb időn keresztül nyomon követhető az egyén fejlődése is, például valamilyen képzés előtt és után.⁵ Szem előtt kell tartani ugyanakkor azt is, hogy mik a kompetenciafejlesztés határai a feladatkörök és az azokhoz szükséges kompetenciák ismerete kapcsán. Mivel a kompetencia-alapú megközelítésben nincs egy összefoglaló jellegű tudásanyag a javítóintézeti dolgozók vonatkozásában, ezért kísérletet teszek a feladatok mentén meghatározni, hogy mely kompetenciák hasznosíthatók a számukra a javítóintézeti nevelés során.

A javítóintézetek esetében a feladathoz köthető kompetenciák értelmezésem szerint azon készségeket, elméleti és gyakorlati tudást jelentik, amelyek a javítóintézet célja mentén kialakított, konkrét munkafolyamatok hatékony elvégzéséhez szükségesek. A dolgozók feladatai a növendékek szükségletei alapján kerülnek meghatározásra. Ezek egy része jól körülhatárolható tevékenység, vannak azonban olyanok is, amelyek a feladat végrehajtásának jellegéből adódóan kevésbé jól körülírhatóak. A homályos, megfoghatatlan feladathoz viszont nehezebb az ahhoz szükséges kompetenciákat beazonosítani. Annak érdekében, hogy a feladatokhoz hozzárendelhetővé váljanak a megfelelő kompetenciák, a javítóintézetben pedagógiai munkát ellátó, kifejezetten a növendékek oktatásával-nevelésével foglalkozó dolgozók feladatait veszem sorra. Fontos kiemelni, hogy a javítóintézetekben a munka hatékonyságának mérése nem egyszerű, ennek okát a későbbiekben – a javítóintézeti oktatási szükséglet biztosításával összefüggésben – részletezem.

4 Le Deist, F. D., Winterton, J. (2005)

5 Klein B., Klein S. (2002)

A fiatalok bünelkövetők szükségletei

Lipsej és munkatársai a fiatalok számára fókuszáló beavatkozási módszerek két komponensét írják le. A felügyelet a fiatalok viselkedésének nyomon követésére vagy ellenőrzésére szolgál, amely a zárt intézetekben és a büntetés-végrehajtási intézetekben valósul meg leginkább. A kezelési komponens az intézetben belül nyújtott tevékenységekből vagy szolgáltatásokból áll, amelyek célja a tartósan pozitív viselkedési változások elősegítése.⁶

A fiatalok fogvatartottak élete a rács mögött egymásra épülő követelmények láncolatából áll, mindent utasításra végeznek, minden tevékenységre felszólítják őket; nemcsak azzal kapcsolatosan fogalmaz meg az intézet elvárásokat, hogy mit cselekedjenek, hanem azt is megmondja, hogy hogyan tegyék.⁷

A javítóintézetben nincs rács, a csoportszobákon ajtók vannak, a növendékek élete kevésbé utasításon alapuló, mert több eszköz áll rendelkezésre a pedagógiai módszerek előtérbe helyezésére. Azonban meg kell jegyezni, hogy a fiatalok jellemzői közel azonosak, így szintén a szabályok és a szigorú napirend biztosítja a kereteket.

Gyerekkorban a szociális kompetencia elsajátításánál kiemelten fontos a család hatása, amely a szocializáció első és legfontosabb helyszínéül nemcsak az önmagán belüli, hanem a külső társas viszonyok kialakításában is jelentős szerepet játszik. Három különböző kutatás eredményei is azt mutatták, hogy a fiatalok bünelkövetők családi háttere hasonló, szüleik elváltak vagy külön éltek, és a legtöbb gyerek kapcsolatot sem tartott azzal a szülőjével, akivel nem élt együtt.⁸ A fiatalok bünelkövetők jelentős részének a szocializációja tehát fejlesztésre szorul.⁹ Volentics Anna reszocializációs modellje¹⁰ alapján a zárt intézeti nevelés során figyelembe kell venni a fiatal mentálhigiénés, szociális jellegű, egészségügyi ellátási, valamint nevelési-oktatási szükségletét. Az oktatási szükséglet fontosságát jelzi Gendreau és munkatársai vizsgálati eredménye¹¹ is, amelyben azonosították azt a nyolc prediktív tényezőt, amelyek a legszorosabb kapcsolatban állnak a bűnismétléssel. E szerint a bűnismétlés bekövetkeztének egyik veszélyeztető faktora az alacsony iskolai végzettség.

A zárt intézeti oktatás sajátosságai

Annak érdekében, hogy a javítóintézeti dolgozók feladatellátásához szükséges speciális, szakmai kompetenciák beazonosíthatóvá váljanak, a javítóintézeti neveléssel elérni

6 Lipsey, M. W., Howell, J. C., Kelly, M. R., Chapman, G., Carver, D. (2010)

7 Czenczer O. (2008)

8 Kovács K. (2014)

9 Szegál B. (2007)

10 Volentics A. (1996)

11 Gendreau idézi Borbíró A., Szabó J. (2012)

kívánt célt és az ahhoz rendelkezésre álló eszközöket kell vizsgálni. A javítóintézet céljához illeszkedve kerültek meghatározásra a javítóintézetben közvetlenül a növendékek gondozás-nevelésének irányelvei, amelyek a felmerülő szükségletek alapján a dolgozók feladatait is jelentik. Azokat a legfontosabb irányelveket, amelyek mentén a javítóintézeti nevelést a javítóintézetnek meg kell szervezni, a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet, valamint az egyes intézmények Pedagógiai Programja és Házirendje tartalmazza. A dolgozók tevékenységének bemutatásán keresztül rajzolódik ki legélesebben az ezek ellátásához szükséges kompetenciák, a területi korlátok miatt azonban jelen tanulmányban kizárólag az oktatást – mint növendéki szükségletet és dolgozói feladatot – részletezem.

Hazánk öt javítóintézetében vagy saját iskola működik, vagy külső iskolákkal kötött együttműködési megállapodás keretében folyik az oktatás. A javítóintézetben az iskolai tanár, tanító a köznevelésre vonatkozó jogszabályokban előírt képzés birtokában dolgozhat. Ennek megfelelően a nevelési-oktatási intézményekben – a pedagógus-munkakörben alkalmazottak végzettségi és szakképzettségi követelménye alapján – 5-6. évfolyamon a tantárgynak megfelelő szakos tanár vagy a tantárgynak megfelelő műveltségi területet végzett tanító, 7-8. évfolyamon a tantárgynak megfelelő szakos tanár taníthat.¹²

Lényeges különbségek mutatkoznak ugyanakkor a köznevelési intézményekben zajló és a javítóintézetben megvalósuló oktatás között. A köznevelési intézményekben a tanulókat teljesítményük alapján különböztetik meg, a büntetés-végrehajtásban és a javítóintézetekben pedig az oktatásnak az a célja, hogy a veszélyben lévő vagy a bűncselekmény elkövetésében érintett fiatalok részére speciális segítséget nyújtson. Ahhoz, hogy ilyen oktatást lehessen biztosítani, elengedhetetlen ezen fiatalok szükségleteinek és helyzetének ismerete, valamint a fejlődési célok felállítása.¹³

A nemzetközi kutatások következetesen szoros összefüggésről számolnak be a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerében való részvétel és az olyan változók között, mint az osztályzatok, az iskolai lemaradás, az alacsonyabb osztályszint, valamint az oktatási intézményből való eltanácsolás. A becslések szerint a fiatalok bűnelkövetők 20 százaléka nem jár iskolába a korrekciós intézménybe kerülésekor.¹⁴ Egy Egyesült Államokban készített felmérés szerint a fogvatartott fiatalok 30-60 százaléka rendelkezik részképeség zavarokkal, és igényel speciális oktatási szolgáltatásokat, ami a köznevelési intézményekben tanulók esetében mindössze 10-12 százalék.¹⁵ Ohara

12 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

13 Czenczer O. (2008)

14 Sedlak, A. J., McPherson, K. S. (2010)

15 Mathur, S. R., Clark, H. G. (2014)

és munkatársai vizsgálatának¹⁶ az volt a célja, hogy feltárja a javítóintézeti nevelés fiatalok bünelkövetőkre gyakorolt hatását egy olyan japán zárt intézetben, amely minél inkább családi környezetet és komplex oktatást igyekezett biztosítani. Összehasonlították a fiatalok befogadáskor és elbocsátáskor mért tanulmányi teljesítményét, valamint ellenálló képességét, illetve vizsgálták, hogy mely beavatkozások javították ezeket. A résztvevőket az elbocsátáskor elért eredményük alapján a fejlődő (IG) vagy a nem javuló csoportba (No-IG) sorolták be. Az eredmények azt mutatták, hogy a tanulmányi teljesítmény és az ellenálló képesség is szignifikánsan magasabb volt elbocsátáskor, mint a felvételnél. A fejlődést elért csoporttagok közös jellemzőjeként azonosították a javuló tanulmányi teljesítmény mellett a tartózkodási idő hosszát és a szociális munkások látogatásainak számát.

Hazánkban is hasonló a helyzet, a növendékek jelentős része érkezik iskolai lemaradással a javítóintézetbe, ami azt jelenti, hogy tudásuk általában nem éri el a megszerzett bizonyítvány alapján elvárható szintet. 2015-ös adatok szerint – a magyar javítóintézetek oktatási adatai alapján – a befogadott növendékek iskolai végzettsége többségében nem éri el a 8. osztályt. Az általános iskola 8. osztályával nem rendelkezik a 16 éves, illetve a 16. életévét betöltött növendékek 60-70%-a.¹⁷

Ahogy Hovey és munkatársai is hangsúlyozzák, a fiatalok bünelkövetők sikeres reintegrációja érdekében a pedagógiai munkát ellátó dolgozóknak ismerniük és érteniük kell az ehhez a speciális populációhoz kapcsolódó egyedi szükségleteket és a jó gyakorlatokat. Ezt segítheti elő például a fiatalok igazságszolgáltatási intézményeiben dolgozó személyzet kulturális kompetenciaképzése. Ezen túlmenően kellő gondossággal kell eljárni a fiatal tanulmányi előmenetelét tartalmazó dokumentáció beszerzése érdekében, beleértve a speciális oktatási szükségletre vonatkozó információkat. A tanulmány kiemeli, a tanárokat ki kell képezni annak érdekében, hogy képesek legyenek támogatni a tanulmányi nehézségekkel küzdő fiatalokat, szoros figyelemmel kísérik a tanulmányi és viselkedési előrehaladásukat, és tisztában legyenek az őket általában jellemző gyógypedagógiai folyamatokkal.¹⁸ A fiatalok oktatásának célja tehát a hiányzó ismeretek pótlása, a tanulás iránti motiváció felkeltése, a magasabb iskolai végzettség megszerzésének elősegítése, valamint lehetőség szerint a továbbtanulás előkészítése, megszervezése. Ennek a növendék intézetbe való befogadását követő egyik lépése a meglévő tudás feltérképezése a gyógypedagógus segítségével, valamint az egyéni oktatási terv, amit a gyógypedagógus és a szakértői csoport véleményének figyelembevételével az osztályfőnök/tanulócsoport-vezető készít el.¹⁹ Mindezek alapján feltételezhető, hogy a bizonyítvány szerinti osztályfokhoz képest igen nagy

16 Ohara, T., Matsuura, N., Hagiuda, N., Wakasugi, N. (2020)

17 Antal G., Hegedűs S., Puskás P., Szabó P., Szim A. (2014)

18 Hovey, K. A., Zolkoski, S. M., Bullock, L. M. (2017)

19 Antal G. et al. (2014)

a szórás a javítóintézeti növendékek tényleges tudását tekintve. Ez már önmagában többlet kompetenciát igényel a köznevelési intézmények pedagógusaihoz viszonyítva, azonban a javítóintézetekben az azonos osztályfokkal rendelkezők tárgyi tudása közötti jelentős eltérések mellett egyéb tényezők is közrejátszanak. A zárt intézeti, így a javítóintézeti oktatás másik – közneveléshez viszonyítva – rendhagyó jellemzője, hogy mivel a növendékek száma általában nem olyan magas, hogy egy osztályban csak azonos osztályfokú fiatalok legyenek, ezért egy-egy osztályban akár két-három különböző osztályfokú növendék tanul. Ehhez elengedhetetlen a heterogén csoportok differenciált oktatásához szükséges pedagógiai tudás és készségek megléte. További speciális tényező, hogy az intézetbe kerülés nem a köznevelési rendszer tanévéhez igazodik (azaz a tanítás megszokott, szeptembertől júniusig tartó ritmusához), hiszen a tanév bármely hónapjában érkezhet új növendék a csoportba. A tanulók közötti különbségek így nemcsak hozottan, hanem a javítóintézeti oktatásba való bekapcsolódás eltérő időpontjai miatt is jelen vannak.

Speciális szükséglet a speciális oktatás során

A sajátos nevelési igényű tanulók a büntetés-végrehajtási intézetben büntetésüket töltő fiatakorúak népességének nagy hányadát teszik ki. House és munkatársai megjegyzik, előfordul, hogy a fogvatartás során nem fektetnek elég hangsúlyt a szabadulást megelőző átmeneti időszak tervezésére, ami azért aggasztó, mivel a fogyatékkal élő fiatalok fokozottan ki vannak téve a bűnisméltlés kockázatának.²⁰

A hazai javítóintézetekbe bekerülő fiatalok között egyre több a sajátos nevelési igényű (SNI), illetve a speciális szükségletű.²¹ Számos növendéknek korábban már megállapította az SNI státuszát az illetékes szakértői bizottság, de a felülvizsgálat nem történt meg.²² A sajátos nevelési igény definícióját Magyarországon a nemzeti köznevelési törvény adja meg.²³ Az intézményi tanulói összetétel kapcsán az SNI státusz mellett megemlíthető a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség (BTMN).²⁴ Grisso a súlyos mentális egészségi zavarok magas előfordulási arányának lehetséges okai kapcsán azt találta,

20 House, L., Toste, J. R., Austin, C. R. (2018)

21 Hatvani E., Hegedűs J. (2015)

22 Antal G. et al. (2014)

23 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 4. § 25. „sajátos nevelési igényű tanuló az a különleges bánásmódot igénylő tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.”

24 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 4. § 3. „az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az életkorához viszonyítottan jelentősen alulteljesít, társas kapcsolati problémákkal, tanulási, magatartásszabályozási hiányosságokkal küzd, közösségbe való beilleszkedése, továbbá személyiségfejlődése nehezített vagy sajátos tendenciákat mutat, de nem minősül sajátos nevelési igényűnek, beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanuló.”

hogy a mentális egészségügyi problémákkal küzdő fiatalokat nagyobb valószínűséggel veszik őrizetbe, mint azokat, akiknek nincs ilyen jellegű problémája. Ennek oka, hogy a hatóságokkal való találkozás során hajlamosabbak a düh, az impulzivitás és az ellenségesség jeleit mutatni, ami kezelhetetlen viselkedés benyomását keltheti, mely kitörhet, ha letartóztatással fenyegető helyzetbe kerülnek.²⁵

Mindezek mellett a gyermekvédelem a speciális szükséglet definícióját használja, amely szerint a fogyatékoság, a krónikus betegség; a magatartási problémák (érzelmi problémák, szorongás, idegrendszeri labilitás); a neurotikus tünetek; a kapcsolatteremtési és alkalmazkodási nehézségek; a tanulási képességekkel kapcsolatos zavar; az antiszociális, a hiperaktív és a figyelemzavaros magatartás; a szenvedélybetegség, valamint a visszaélések áldozatainak szükségletei is speciális szükségletként jelenhetnek meg.²⁶

Motiváció a korrekciós nevelésben

A növendékek szocioökonómiai státuszával összefüggésben elmondható, hogy legtöbbjük szülei alacsony iskolai végzettségűek, ami vélhetően közrejátsszik a növendékek tanulás iránti alacsony motivációjában. Ebből következik az is, hogy megelőző iskolai előmenetelük kudarcokkal, negatív élményekkel terhelt. Az iskolai végzettség megszerzését a növendékek általában nem tartják a jövőbeli életük meghatározó elemének²⁷, ugyanakkor a tankötelezettség miatt a 16 éven aluli növendékek számára az oktatásban való részvétel biztosítása kötelező. Jelentős kérdés továbbá az is, hogy a zárt intézeti oktatás milyen hatással van a bűnisméltésre. A „*Pathways to Desistance*” projektben részt vevő 569 fiatalos elítélt (91% férfi) adatainak longitudinális elemzésével arra keresték a választ, hogy a szabadságvesztés időtartama alatt az addigiakhoz képest jobb iskolai tapasztalat pozitív kapcsolatban áll-e a szabadulás utáni alkalmazkodással, azaz, hogy az iskolai motiváció (tanári kötődés, iskolai orientáció, házi feladatra fordított idő) és a teljesítmény (osztályzatok) hogyan függenek össze a visszaeséssel. Az eredmények azt mutatták, hogy azon szabadulók körében, akik az intézeti tartózkodásuk alatt pozitív iskolai élményekre tettek szert, növekedett az igény az oktatás folytatására vagy a munkavégzésre, valamint csökkent az önbevallásos bűnelkövetések száma és a visszaesés is alacsonyabbnak mutatkozott.²⁸

A javítóintézetek tanárai mindezek alapján – a motivációs technikák magas szintű ismerete birtokában – képesek a szocializációból és az iskolai kudarcokból fakadó ellenállást leküzdeni, a tanulást megszerettetni. Felmerül továbbá a pedagógus motivációjának

25 Grisso, T. (2008)

26 Herczog M. (2005)

27 Antal G. et al. (2014)

28 Jäggi, L., Kliewer, W. (2020)

kérdése is, motiválni ugyanis csak az tud, aki maga is motivált. A növendékek iskolai sikereinek eléréséhez elengedhetetlen mind a tanár, mind a diák motivációja.

Nagy Mária a hátrányos helyzetű tanulók²⁹ oktatásával összefüggésben egy olyan tanári kompetencialistát³⁰ állított össze, amelyről aztán a tanárok véleményét kérte. Ahhoz, hogy a nehezen nevelhető, hátrányos helyzetű, alulmotivált fiatalokkal foglalkozó pedagógusok képesek legyenek az együttműködés és a kölcsönös bizalom légkörét megteremteni, a magyar tanárok az interperszonális kompetenciának a meglétét tartották a legfontosabbnak. Második helyre került a szaktárgyhoz és didaktikai tudáshoz kötődő kompetencia, amely szerint a tanár képes a diákok motiválására. A kompetenciahiányok tekintetében ugyanakkor elmondható, hogy – a kompetenciák általuk megítélt jelentőségéhez képest – egyikben sem érezték magukat megfelelően kompetensnek a diákok motiválására, azaz arra, hogy az említettek szerint megteremtsék az együttműködés és a kölcsönös bizalom légkörét, valamint hogy megismerjék a szülők világát és a diákok kulturális hátterét, és ezt a tudást a munkájukban alkalmazzák is.³¹

Valeeva és Karimova a pedagógusok szociális kompetenciáinak vizsgálata³² során úgy találta, a tanárok közötti szoros együttműködés határozott együttjárást mutat a diákok motivációjával, az aktív tanítási módszerek alkalmazásával és a tanulók önálló tanulásszervezésével. A szociális kompetencia növekedésének dinamikáját továbbá a kialakult pedagógiai feltételek összessége határozza meg. Mindezekből kiindulva, a szociális kompetencia jelentőségének vizsgálata indokolttá válhat a pedagógiai munkát ellátók körében.

A zárt intézeti korrekciós nevelés alapvető jellemzője, hogy külső kényszer következményeként jön létre a pedagógiai helyzet, amelyből a nevelési folyamat alanyai képtelenek következmények nélkül teljes egészében kilépni. Ruzsonyi Péter úgy véli, ezen hatások ellensúlyozásaképpen a zárt intézetek széles skáláján elhelyezkedő intézményekben jelen van mára a kriminálpedagógia mint reintegrációs célhoz illesztett eszköz. A kriminálpedagógia elsődleges célja a konstruktív életvezetés megalapozása, amely folyamat kizárólag az érintettek személyiségformálása útján valósulhat meg. A tudatosan alkalmazott és szakszerű kriminálpedagógiai munkának alapfeltétele az érintettek önkéntes és aktív részvételét megalapozó motivációs rendszer kialakítása.³³ Itt fontos megjegyezni, hogy a kriminálpedagógia nem kizárólag a szabadságvesztés-

29 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 67/A. §: A hátrányos helyzet a szülők alacsony iskolai végzettsége, az elégtelen lakókörnyezet és lakáskörülmények alapján állapítják meg. Annál a gyermeknél, akinek esetében a meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll, halmozottan hátrányos helyzetűnek minősül.

30 Nagy M. (2009)

31 Nagy J. (2010)

32 Valeeva, A. R., Karimova, L. (2014)

33 Ruzsonyi P. (2020)

büntetés vagy a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt álló fiatalok iskolai hátrányaira fókuszál, sőt, a szabadságelvonás egészét átható, reintegrációt elősegítő módszerként használható. Alapja a reintegrációs törekvés, amelyhez a jogszabályban rögzített reintegrációs célok, a megvalósításhoz szükséges tárgyi és személyi eszközök, valamint a reintegrációban résztvevő felek motivációja is szükséges.

A hatékony korrekciós beavatkozás alapelvei közé tartozik nem utolsósorban az olyan szervezeti kultúra is, amely fogékony az új ötletek megvalósítására és a felmerülő problémák során a proaktív megoldások keresésére. Mindezek eredményeként a szervezeti összhang tükröződik az alacsony fluktuációban, a gyakori továbbképzésekben és a házon belüli hatékony információmegosztásban. Kiemelendő a vezetőség és a dolgozók szociális területen szerzett szakmai tapasztalatának fontossága, ezért ideális esetben a személyzet tagjait olyan kapcsolati és készségtényezők alapján veszik fel, amelyek képesek elősegíteni a kliensekkel való kapcsolat integritását. Ehhez a szemlélethez illeszkedve, a személyzet tagjaitól elvárják, hogy támogassák a rehabilitációt, és bízzanak abban, hogy képesek az önhatékonyaságra, ezáltal minőségi feladatellátást tudnak nyújtani.³⁴

A javítóintézeti nevelőmunka reintegrációs céljainak elérését vizsgálva érdemes a szervezeti kultúrára, valamint ahhoz szorosan kapcsolódóan az egyéni hatékonyságra, azaz a dolgozók kompetencia-érzetére is fókuszálni.

Motiváció és értékelés

A tanulói teljesítmény értékelése szorosan összefügg a motivációval, hiszen a zárt intézetben tartózkodó fiatalok számára ez fontos visszajelzés arról, hogy azon az úton, amin haladnak, melyek a társadalmi szempontból helyes és helytelen magatartásformák. Mivel a növendékek jelentős része nem következetes szabályok mentén szocializálódott, így különösen fontos számukra, hogy az értékelésük tekintetében kiszámítható reakciókat kapjanak fegyelmezés és pozitív megerősítés tekintetében is. Hegedűs Judit fókuszcsoportos kutatást végzett zárt intézeti dolgozókkal az értékelés témakörében, amely során a gyermekvédelmi dolgozók úgy gondolták, hogy a fegyelmezett viselkedést egyrészt jutalmazással és büntetéssel, másrészt a személyes példaadással lehetséges elősegíteni.³⁵

Az iskolai jutalmazás vonatkozásában összességében elmondható, hogy konkrét eszközök állnak rendelkezésre, így tehát az osztályozás, valamint a különböző, egyéb teljesítménnyel és magatartással kapcsolatos visszajelzések a köznevelés rendszeréből átemelve hasznosíthatóak. A kérdés az, hogy ezek a motivációs visszajelzést adó

³⁴ Gendreau, P., Smith, P., French, S. A. (2006)

³⁵ Hegedűs J. (2014)

technikák mennyire eredményesek a javítóintézeti diákok körében. Hegedűs Judit kutatásában is kiemelték a résztvevők, hogy nehézségek merülnek fel az értékelés során, mert „a jutalom nem számít értéknek a fiatalnak, vagy annyira elérhetetlen, távoli, hogy megszerzése nem szerez motivációt.”³⁶

Az értékelést nehezíti továbbá, hogy a javítóintézetekben működő iskolákban a fegyelmező intézkedések formáit és alkalmazásuk elveit az iskolák házirendjének kell rögzítenie.³⁷ Ezek azonban eltérőek lehetnek az iskolán kívüli nevelés során, ugyanis általában a javítóintézeti házirend tartalmazza a jutalmazás és a büntetés szabályait.

Meglátásom szerint a gyermekvédelmi rendszer céljaitól és elveitől idegen a „büntetés” kifejezés használata. A jogalkotó kifejezett szándéka volt, hogy a javítóintézeti nevelés a Btk.-ban való elhelyezkedése szerint sem a büntetések, hanem az intézkedések között kapjon helyet, így a „szabadságvesztés-büntetés” helyett a „nevelés” szerepel az intézkedés nevében. Természetesen a fegyelmi felelősségre vonás a nevelés fontos eszköze, azonban ezt nem szerencsés büntetésként kezelni és akként kommunikálni a növendékek felé.

Az értékelés tehát egyfelől – szabályozását tekintve – nem elég egyértelmű sem a dolgozók, sem a növendékek részére, emellett a dolgozók nehézséget is éreznek a megfelelő értékelési formák alkalmazása, a fiatalok motiválása kapcsán.

Összegzés

Látható, hogy a köznevelési intézményekben folyó oktatáshoz képest a zárt intézetben elhelyezett fiatalkorú bűnelkövetők jellemzőiből, valamint az intézményi adottságokból fakadóan is eltérések fedezhetőek fel. Mindezek következtében felmerül, hogy a gyermekvédelemben tapasztalattal nem rendelkező kollégák kapnak-e munkakezdetkor a sajátosságok alapján összeállított, speciális tudást adó pedagógiai felkészítést. Amennyiben igen, lényegesnek tartom a továbbiakban vizsgálni, hogy ez szervezett keretek között zajlik-e vagy egyfajta szokásjogon alapulóan, a régebbi kollégák által.

Ez a kérdés nemcsak a konkrét tudást tekintve, hanem az érzelmi megküzdés szempontjából is jelentőséggel bír, ezért indokoltá válik a nehéz helyzetekkel összefüggésben a kompetencia-érzet feltárása. Fontos megjegyezni, hogy mivel a javítóintézeti dolgozók lelkileg megterhelő, kevés kézzelfogható sikerrel járó munkát végeznek, nem tartanám szerencsésnek a tárgyi tudásukat „tesztelni”, hiszen valójában az a legfontosabb információ, hogy ők maguk mennyire érzik, hogy a kellő elméleti és gyakorlati tudás birtokában vannak, illetve mennyire magabiztosak egy-egy helyzetben.

³⁶ Hegedűs J. (2014) p. 198.

³⁷ 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról 5. § (1) bekezdés f) pontja

Úgy vélem, érdemes lenne vizsgálni továbbá azt is, hogy a dolgozók motiváltsága és kompetencia-érzete között van-e kimutatható összefüggés. Az attitűdvizsgálatot követően – az eredmények alapján kidolgozott – kompetenciafejlesztés javasolt, amely az említett kutatás mellett más hazai és nemzetközi kutatások eredményeit felhasználva, a javítóintézeti speciális populációra és munkakörnyezetre képes használható módszereket ajánlani. Ez fontos a hatékony reintegrációs tevékenység érdekében, valamint nem utolsósorban a dolgozók mentális állapotának támogatása miatt is, csökkentve ezzel a pszichésen megterhelő munka okozta kiégést és fluktuációt.

Felhasznált irodalom

- Antal Gábor – Hegedűs Sándor – Puskás Péter – Szabó Péter – Szim András (2014): A javítóintézeti feladatellátás szakmai folyamatainak beazonosítása, leírása folyamatában történő megjelenítése, protokolljainak, tevékenység adminisztrációjának kidolgozása, az e tevékenységekre alapozott esetleges jogszabály módosítási javaslatok megfogalmazása, mindezeknek a standardizációs anyagban történő rögzítése. Online: https://www.aszod-afi.hu/pdf/a_javitointezeti_szakmai_tevékenyseg_standardjai.pdf
- Borbíró Andrea – Szabó Judit (2012): Dezsiztencia és a bűnisméltés megelőzése: Harmadlagos megelőzés a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben, kutatási beszámoló 2012, kézirat
- Czenczer Orsolya (2008): Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben. In: Börtönügyi Szemle, 3, 1-12.
- Gendreau, Paul – Smith, Paula – French, Sheila A. (2006): The Theory of Effective Correctional Intervention: Empirical Status and Future Directions. In: Cullen, Francis T. – Wright, John Paul – Blevins, Kristie R. (szerk.), Taking stock: The status of criminological theory. Transaction Publishers, p. 419–446.
- Grisso, Thomas (2008): Adolescent offenders with mental disorders. The Future of Children, 18(2), p. 143-164. Online: <https://doi.org/10.1353/foc.0.0016>
- Hatvani Erzsébet – Hegedűs Judit (2015): Tapasztalatcsere valamennyi hazai javítóintézetben, a hazai bevált gyakorlatok összegyűjtése és tanulmányban történő bemutatás elemzése. Online: https://www.aszod-afi.hu/pdf/jo_szakmai_gyakorlatok_bemutatasa.pdf
- Hegedűs Judit (2014): Értékelés zárt intézetekben. Online: http://real.mtak.hu/16655/7/ertekeles_zart_intezetekben.pdf
- Herczog Mária (2005): Gyermekvédelmi kézikönyv. KJK-Kerszöv, Budapest
- Himle, David P. – Jayaratne, Srinika (1990): Burnout and Job Satisfaction: Their Relationship to Perceived Competence and Work Stress Among Undergraduate and Graduate Social Workers, The Journal of Sociology & Social Welfare: Vol. 17: Iss. 4, Article 7.
- House, Lexy – Toste, Jessica R. – Austin, Christy R. (2018): An overlooked population: Systematic review of transition programs for youth with disabilities in correctional facilities. Journal of Correctional Education (1974-), 69(2), p. 3-32.
- Hovey, Katrina A. – Zolkoski, Staci M. – Bullock, Lyndal M. (2017): Mental Health and the Juvenile Justice System: Issues Related to Treatment and Rehabilitation. World Journal of Education, 7(3), p. 1-13. Online: <https://doi.org/10.5430/wje.v7n3p1>
- Jäggi, Lena – Kliewer, Wendy (2020): Reentry of incarcerated juveniles: Correctional education as a turning point across juvenile and adult facilities. Criminal Justice and Behavior, 47(11), p. 1348-1370. Online: <https://doi.org/10.1177/0093854820934139>
- Jonušaitė, Simona (2009): An Analysis of implementation of school social pedagogues' making of professional decisions as a prerequisite for development of professional competences. Socialiniai tyrimai, (1), p. 18-27.

- Klein Balázs – Klein Sándor (2002): Kompetencia a munkahelyen. In: Emberi Erőforrás Menedzsment, 3 (7).
- Kovács Krisztina (2014): Fiatalok bünelkövetők reszocializációs nevelése: Speciálpreventív beavatkozások a szabadságvesztés alatt és azt követően. In: Izsák-Somogyi Katalin (szerk.) A jogászság kezdete: A XXXI. OTDK állam- és jogtudományi szekciójában I. helyezést elért hallgatók ünnepi kötete. Budapest, Complex Wolters-Kluwer.
- Le Deist, Françoise Delamare – Winterton, Jonathan (2005): What is competence? Human resource development international, 8(1), p. 27-46. Online: <https://doi.org/10.1080/1367886042000338227>
- Lipsev, Mark W. – Howell, James C. – Kelly, Marion R. – Chapman, Gabrielle – Carver, Darin (2010): Improving the effectiveness of juvenile justice programs. Washington DC: Center for Juvenile Justice Reform at Georgetown University. Online: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/improving-effectiveness-juvenile-justice-programs-new-perspective> (Letöltés ideje: 2022. február 4.)
- Mathur, Sarup R. – Clark, Heather Griller (2014): Community Engagement for Reentry Success of Youth from Juvenile Justice: Challenges and Opportunities. Education and Treatment of Children 37. p. 713-734.
- Nagy József (2010): A személyiség kompetenciái és operációs rendszere. Iskolakultúra, 20(7-8), p. 3-21.
- Nagy Mária (2009): Tanári kompetenciák és a hátrányos helyzetű tanulók nevelése. Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 36. köt.). Tanulmányok a neveléstudomány köréből [A közoktatás méltányossági problémái és a tanárképzés], p. 59-84. Online: http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4302/1/60_85_Nagy.pdf (Letöltés ideje: 2022. február 8.)
- Ohara, Takaharu – Matsuura, Naomi – Hagiuda, Nobuko – Wakasugi, Natsuki (2020): The effects of correctional education on juvenile delinquents and the factors for their overall changes: Focusing on academic performance and family-type environment. Child & Family Social Work, 25(2), p. 401-411. Online: <https://doi.org/10.1111/cfs.12696>
- Ruzsonyi Péter (2020): A kriminálpedagógia mint a büntetés-végrehajtás kínáló rendszer-szervezési alapelve. Magyar Rendészet, 20(3). p. 215-225.
- Sedlak, Andrea J. – McPherson, Karla S. (2010): Youth's Needs and Services. Juvenile Justice Bulletin. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Online: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/227728.pdf> (Letöltés ideje: 2022. február 5.)
- Szegál Borisz (2007): A szocializáció és reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle, 26. évf. 3. sz. BvOP, Budapest
- Valeeva, Roza A. – Karimova, Liliyah Sh. (2014): Research of Future Pedagogue-Psychologists' Social Competency and Pedagogical Conditions of its Formation. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 131, p. 40-44.
- Volentics Anna (1996): Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Jogszabályok, egyéb források

- 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Budapesti Javítóintézet Szakmai Programja, KM_364e-20190409095416 (bpjavito.hu). Online: <http://www.bpjavito.hu/wp-content/uploads/2019/05/Szakmai-Program-2018-al%C3%A1%C3%ADrt.pdf>

